

Een fles in de aarde

Colofon

ISBN: 978 90 8954 814 6

1e druk 2015

© 2015 Marianne Oostendorp

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

www.marianneoostendorp.nl

Vormgeving omslag en binnenwerk: Evelien Veenstra

Foto auteur: Ben Eekhof

Foto omslag: W.A. van den Berg

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

EEN FLES IN DE AARDE

Roman

Marianne Oostendorp

Het enige feestelijke moment dat een oorlog ooit kan kennen,
is het ogenblik van zijn einde.

Uit: Utrechts Nieuwsblad, 6 mei 1955

Wij wenden ons tot God en Jan Soldaat
als hoge nood en bitt're strijd ons wacht
De nood voorbij, het land in vredestaat
Vergeten is de Heer en Jan Soldaat veracht
S.H. Spoor

Voor Theo, Willie en Rob.

DEEL 1

VERGEET HET NOU MAAR

HOOFDSTUK 1

1

Meer dan een week vierde Wageningen het feest van tien jaar bevrijding, maar dat is niet het enige wat luitenant André Dolman aan zich voorbij heeft laten gaan. Op 16 mei, een dag na het slotvuurwerk in de uiterwaarden waar de rook en kruiddampen nog lang waren blijven hangen, is hij vlak voor zonsondergang uit de kazerne in Roosendaal vertrokken. Nu rijdt hij over de schaars verlichte Rijksweg, die sinds 5 mei Generaal Foulkesweg heet.

‘Moven!’ brult hij naar de chauffeur.

De man grijnst en de jeep dendert naar beneden, om pas vaart te minderen aan het begin van de Bergstraat. Daar duwt de luitenant het portier open en springt naar buiten. Terwijl de legerauto weer snel optrekt, kijkt hij even omhoog. De twee ramen zijn donker. Het volgende moment valt de monumentale voordeur zachtjes achter hem dicht.

Met de modder nog aan zijn laarzen neemt hij geruisloos de trap en valt de slaapkamer binnen, waar hij boven op het bed springt. Zijn vrouw, nog wakker of wakker geworden van de gierende jeep, geeft een gil. Even lijkt het of hij zich plat voorover zal laten vallen, maar hij stut zijn gewicht met gestrekte armen en lacht om wat hij onder zich ziet: Frea die zijn groene baret op haar gezicht drukt alsof het een geparfumeerde zakdoek is.

‘Waar kom je ineens vandaan?’ vraagt ze vanachter de baret.

‘Waar is mijn zoon?’ antwoordt hij.

‘Te laat. Verkocht,’ zegt ze, op de toon die hij kent van vroeger, als ze ‘hoofd naar links, mond wijder open’ commandeerde.

Dat ze zo reageert op zijn late thuiskomst, op zijn afwezigheid bij de bevalling, kan hij wel waarderen.

Freya rolt onder hem vandaan, glijdt het bed uit en wankelt naar de hoek van de kamer, waar ze een scherm opzij trekt. Hij had een wieg verwacht, zo'n rieten geval op poten met een gordijn, maar wat zijn vrouw onthult is een verhoging met daarop een lichtgroene kist die deels schuilgaat onder een gedrapeerde lap stof.

In drie stappen staat hij naast haar. In de kist liggen twee bundels.

'Twéé zonen?'

Alsof hij de zondagse kopjes uit de theekast van zijn tante Agaath moet halen, zo omzichtig schuift hij de dekentjes opzij en tilt de bundels op, terwijl hij Freya hoort kletsen over zijn vader, dat die 'het bed' heeft getimmerd, bekleed en geschilderd. En dat *Groente van Reuvers* nog een beetje te zien is omdat de zwarte letters zich niet weg lieten verven. Met op iedere onderarm een kind, hun hoofdjes in zijn grote handen, paradeert hij door de kamer. Hij knikt naar de dichtgeknepen oogjes en zijn mond gaat open en dicht zonder dat er woord uitkomt.

Behoedzaam legt hij de baby's weer in hun kist, gaat de kamer uit en komt terug met twee dozen. Uit de ene haalt hij een duster van donkergroen fluweel tevoorschijn, die hij Freya met een galante buiging overhandigt. De andere schudt hij leeg boven het bed. Er vallen grauwegele dingen uit, sommige zo groot als een pakje boter, andere de helft kleiner. Aan de zijkanten zijn gaatjes zichtbaar.

'Voor straks, als ze met blokken kunnen spelen,' zegt hij.

Freya pakt een blokje en weegt het in haar hand.

'Wat zijn het?'

'Blokjes dynamiet.'

'Ben je gek geworden?'

'Volstrekt ongevaarlijk. Kijk maar, geen slagpijp en ook geen vuurkoord.'

'Dit is toch geen kinderspeelgoed?'

‘Jawel. Andere kinderen zullen jaloers zijn. Verrek, je hebt me nog niet verteld hoe onze jongens heten.’

‘Martin en Monica,’ zegt ze.

Hij zit op de rand van het bed en streelt haar sluike, donkerblonde haren, blaast ze zachtjes omhoog bij de kruin op haar voorhoofd. Even gaan haar ogen weer open, ze zijn blauwgroen met spikkel-tjes grijs. Zijn vinger glijdt langs de contouren van haar gezicht, dat de vorm van een driehoek heeft, en van haar mond, klein en welgevormd, maar nu blijven haar ogen dicht.

Zonder de matras te laten veren, staat hij op en loopt naar de kist. Buigt zich over de twee bundels. Probeert zich te herinneren wie Frea aanwees als Martin en wie als Monica.

Met een kussen onder zijn arm verlaat hij de kamer en daalt weer even onhoorbaar, met drie, vier treden tegelijk, de trap af, hangt zijn baret op in de vestibule en loopt door de lange gang naar de achterkamer. Daar knipt hij een lamp aan en bevrijdt zich van zijn koppel, maakt de knopen van zijn overall open en trekt de veters van zijn laarzen los.

Hij wist van de geboorte, die was hem gemeld. Pas toen hij in de jeep zat op weg naar huis, kon hij eraan denken. Dat hij vader is geworden, van een zoon. Hij weet niet waarom hij dacht dat het een zoon zou zijn. Door de kletspraatjes van Agaath waarschijnlijk, die altijd beweert dat ze aan dit of dat kan zien wat het wordt. Deze keer zat ze mooi verkeerd.

Een zoon, en een dochter. Zouden ze dat expres voor hem verzwegen hebben of was het een volslagen verrassing dat er een tweede kind kwam aanzetten? Hij heeft het nog maar niet gevraagd, hoe de bevalling was. Moet zwaar geweest zijn. En nu is hij dan vader, van twee tadeloze mormels die nog niets kunnen zeggen of doen en geen benul hebben van *Dappere Dodo* of het Warschaupact. Nu is het menens.

Drie jaar geleden had hij in deze kamer aan tafel gezeten

met zijn vader en Agaath om te vertellen dat Frea in verwachting was. ‘Dan dient er getrouwd te worden,’ had zijn vader gezegd. Overbodige opmerking. Ook al had hij inwendig gevloekt en zich beklemd gevoeld, niemand hoefde hem te vertellen wat hem te doen stond. Agaath was de volgende dag zingend aan het poetsen en boenen geslagen en met meubels gaan slepen om ruimte te maken voor de receptie. En ze besliste dat ze boven de grote slaapkamer aan de straatkant voor hen in orde zou maken.

Hij laat zich in een van de rookstoelen zakken, wurmt zijn voeten uit zijn laarzen en haalt de staande asbak naar zich toe. Strijkt met zijn lange vingers door zijn kortgeknipte, blonde haar.

Op de trouwdag was hij met de Cadillac van Mamita komen voorrijden. Mooie kar, zwart met een wit dak dat open kon, maar hij had het dicht gelaten, want de wagen was al opvallend genoeg. De hele Bergstraat liep uit en bij het stadhuis leek het of half Wageningen vrij had genomen. Het was ook wel een mooi gezicht: Frea in een witte jurk met lange sluier, zijn zusters in lange jurken en de rest van de familie ook in het lang of in jacquet, vrienden in ceremonieel tenue.

De grap had hij bewaard voor de kerk. Voor hem had de kerk niet gehoeven, maar als het toch moest, dan wilde hij de dominee én de aalmoezenier erbij. Ze hadden het kort gehouden, op zijn verzoek, en het was natuurlijk de doom geweest die de plechtigheid had geleid, maar ze hadden daar toch mooi samen gestaan, net als in Korea. Zijn familie kon het wel waarderen en Frea's vader had hem na afloop grinnikend de hand geschud, maar haar moeder probeerde hem te ontlopen, wat natuurlijk onmogelijk was, de bruidegom negeren. Hoe de rest erover dacht, hij weet het niet en het interesseert hem ook niet. Klachten heeft hij niet ontvangen, ook niet van officiële kant, al zullen die knuppels niet blij geweest zijn met een kapitein-aalmoezenier op hun hervormde kansel. De doom kreeg achteraf natuurlijk een stel opgewonden ouderlingen op z'n dak, maar als veldprediker heeft hij wel voor hetere vuren gestaan.

Een maand na hun huwelijk kreeg Frea een miskraam. Hij was er niet bij geweest en Agaath had er weinig over gezegd. Ze had hem godbetert wat geld toegestopt en geadviseerd er niet meer over te praten. ‘Vergeet het nou maar,’ zei ze, ‘met 22 jaar zijn jullie nog zo verschrikkelijk jong. Neem haar mee uit, ga iets eten bij De Wereld.’ Hij was niet naar De Wereld gegaan. Het hotel ligt op vijf stappen aan de overkant. De Wageningsche Berg leek hem geschikter. Was kapotgeschoten in de oorlog, maar zou herrezen zijn. Hij fietste bergopwaarts over de Rijksstraatweg, zonder te kijken naar de plek waar het huis van zijn jeugd had gestaan, en dook het bos in. Daar bleek het hotel nog een bouwplaats. Nol in ’t Bosch dan maar, vlakbij Renkum. Had ook in puin gelegen. Hij informeerde ernaar en dit hotel-restaurant was weer open. Hij leende de Cadillac van Mamita en reed haar door de bossen naar Nol.

Aan tafel bestelde hij een vermout voor haar en een cola-tic voor zichzelf, stak een sigaret op en keek toe hoe ze haar handschoenen vinger voor vinger uittrok. Hij zweeg een tijdje, draaide wat heen en weer op zijn stoel en zei toen: ‘Zo, hoe gaat het?’ Ze had geglimlacht, de sigaret tussen zijn vingers vandaan getrokken en gezegd dat ze weer wilde gaan werken. In Wageningen had ze kinderen gezien met zwarte stompjes in hun mond en de kranten hadden geschreven over Tiel, waar men wilde onderzoeken of fluor in drinkwater hielp tegen tandbederf. Mondhygiëne zat weer in de lift. Ergens op de Veluwe, zei ze, moest toch één vooruitstrevende tandarts te vinden zijn waar zij aan de slag kon?

Hij staat op, schuift zijn laarzen opzij en gaat op de sofa liggen, propt het kussen onder zijn hoofd. Zijn onderbenen steken uit en zijn linkerschouder hangt over de rand, maar toch sluit hij zijn ogen. Vijf uur pitten, zes misschien, dan zal hij opstaan en in de slaapkamer boven nog even bij Frea in het grote bed kruipen, voordat Agaath naar beneden komt en door het huis gaat scharrelen. Ze trekt dan overal de gordijnen open en zet in de keuken luidruchtig kopjes en schotels op het aanrecht en de waterketel op het fornuis om de

anderen wakker te maken, zijn twee zusters, Do en Re, die naar hun werk moeten, en zijn vader, die zal blijven liggen tot ze hem zijn kopje thee komt brengen.

2

Klokgelui haalt hem uit een ongebruikelijke middagslaap. Met zijn ogen nog dicht trapt hij de dekens van zich af en blijft met uitgestrekte armen en benen liggen. Een bries waait langs de glasgordijnen over zijn bezwete lichaam.

Na de oorlog was het jarenlang stil geweest aan de Bergstraat, maar sinds de heropening vier jaar geleden laat Johannes de Doper weer van zich horen op zondag. Hij kan niet wennen aan die klereherrie.

Ondanks protesten van Frea en Agaath, die wilden dat hij de slaapkamer zou gebruiken van zijn twee broers die niet meer thuis wonen, heeft hij tot nu toe alle nachten beneden op de sofa doorgebracht, met de serredeuren open en de overgordijnen op een flinke kier. Vaak werd hij wakker van zichzelf en anders waren het de vogels die hem uit zijn lichte slaap wekten. Vanmiddag, na de thee, golfde ineens een zware vermoeidheid door zijn lijf. Hij fluisterde Frea in het oor dat hij een piepslag ging maken en in het grote zachte bed van hun slaapkamer, dat naar haar en naar babyzeep rook, was hij onmiddellijk vertrokken.

Het moet een diepe slaap zijn geweest. Zijn hoofd voelt zwaar en het kost hem moeite om zijn ogen te openen. Hij kijkt om zich heen. Alle kussens liggen er nog, de dekens heeft hij net pas weggeduwd en het onderlaken ligt nog redelijk strak. Maar vannacht gaat hij voor de zekerheid toch weer op de sofa. Mocht hij daar Frea bij de keel willen grijpen, of wegsleuren van de brug omdat ze haar kind in de rivier wil gooien, dan is er niets aan de hand. Hooguit dondert hij zelf op de grond.

Buiten is het nog licht. Onder zich hoort hij iemand piano-spelen. Uit de keuken komt het geluid van borden die op elkaar gestapeld worden. Hij stapt uit bed, slaat de nieuwe duster van Frea om zich heen en loopt de trap af naar de tussenverdieping, waar hij in de badkamer handenvol water in zijn gezicht plent en zijn tanden poetst.

In de voorkamer zit Fred, zijn vader, achter de piano, hangt Re in een stoel met een boek en ligt Do op een dik kleed met de tweeling.

‘Daar hebben we onze jonge, uitgeputte vader. Trek in een borrel?’ zegt Fred, een kleine, kalende man van in de zestig met borstelige wenkbrauwen boven bruine ogen. Hij legt het muziekboek bovenop de piano, sluit de klep en staat op van de kruk. Het parket kraakt onder zijn manke pas als hij de kamer uit loopt.

3

Op de laatste avond van zijn verlof komt de luitenant tegen half twaalf de grote keuken binnen en treft er Agaath nog aan.

Ze is een kleine, stevig gebouwde vrouw met waterblauwe ogen en grijsblond haar dat door het vele permanenten pluizig is geworden. Opvallend zijn haar grote handen, waarvan de huid bovenop altijd ruw en rood ziet.

Hij schuift aan de eettafel, steekt een sigaret op en blaast de rook over haar handen. Even klinken alleen vertrouwde geluiden als het tikken van de klok, breinaalden die elkaar raken en het zingen van de ketel op het fornuis. Agaath zet de bril af die op het puntje van haar neus stond.

‘Willen ze je nog ergens naartoe hebben?’ vraagt ze.

‘Ik ga voorlopig nergens meer naartoe, ik blijf in de buurt van Hare Majesteit.’

‘Dat is goed, André. Je kunt je vrouw nu niet lang alleen laten.’

De luitenant grijnst.

‘Denk je er nog weleens over na, om eruit te stappen?’

Hij krijgt die vraag wel vaker van Agaath. Militair zijn is in haar ogen niet een beroep maar een noodzakelijk kwaad en net als zijn vader vindt ze dat hij een burgerbaan moet zoeken, zeker nu hij vader is.

‘Nee,’ zegt hij. ‘Ik wil nog een cursus volgen.’

Wat moet hij vertellen?

Hij had de groene baret nog niet op zijn hoofd of hij zat op een troepenschip richting praktijk. Het triomfantelijke gevoel om tot de eersten in Nederland te behoren die de baret mochten dragen, loste razendsnel op in de keiharde werkelijkheid. Terug uit de oorlog leidde hij de mannen op voor het nieuwe detachement in Korea. Pas later kwam tijd voor specialisatie. Hij weet inmiddels hoe hij een huis kan binnenkomen als de bewoners niet thuis geven of de deur barricaderen en hoe hij vijandelijke doelen moet opblazen, of dat nou een vrachtwagen is, een treinstation of een fabriek. Het zal zijn vader niet als muziek in de oren klinken: ‘Gefeliciteerd, uw zoon heeft zijn examen demolitie-expert gehaald.’ Nu staat de vaarschool op zijn wensenlijst, duiker-seinmeester en misschien ook kikvorsman.

‘Kikvorsman, die opleiding ga ik doen, in Brabant. Dan kan ik straks via de Waal en de Rijn naar huis komen zwemmen. Had vader trouwens niet beter twee wiegen kunnen kopen, of een ledikant waarin je de een aan het hoofdeinde legt en de ander aan het voeteneinde? Die kist van Reuvers is geen gezicht.’

Agaath recht haar rug. Ze spant een woldraad tussen duim en wijsvinger en zet nieuwe steken op.

‘Van jouw geld,’ zegt ze, ‘moest ik op het laatste moment allerlei zaken kopen zoals extra luiers en kleertjes en toen was er niet veel meer over. Ze liggen prima in die kist. Een tweeling moet je nooit te vroeg uit elkaar halen.’

‘Laten we dan maar een borrel nemen. Op mijn zoon. En mijn dochter natuurlijk. En niet te vergeten Charles.’

‘Charles?’

‘Generaal Foulkes. Daar hadden we kunnen wonen nu, aan de Generaal Foulkesweg.’

‘Och ja, natuurlijk. Het was zo’n prachtige dag, 5 mei. De koningin met alle prinsesjes ...’

‘Je begint toch niet weer over wat Hare Majesteit droeg en wat de prinsesjes aanhadden? Ik kan de verhalen nu wel dromen, wat trouwens wel mooi zou zijn, als ik daarover kon dromen.’

Hij lacht, staat op en pakt twee glazen uit de kast, de fles jenever van zijn vader en een fles Pleegzuster Bloedwijn.

‘Neem toch eens een advocaatje. Dat moet heel lekker zijn,’ zegt hij.

‘Niets voor mij, dat dikke spul. Een glaasje wijn is goed genoeg. Bestond dat al in de oorlog, bloedwijn? Ik zou het toen wat graag gedronken hebben.’

Hij hoort haar bijna nooit iets over de oorlog zeggen. En ‘vergeten’ lijkt eerder dan bloedwijn haar remedie, dat was vroeger al zo. Of hij nou thuiskwam met een gat in zijn knie, een arm met schrammen van prikkeldraad of een boos humeur omdat hij strafwerk had gekregen, meestal was het Agaath die – sneller dan zijn moeder – klaarstond met jodium, pleisters of een plak koek met roomboter, en een ‘vergeet het nou maar’.

4

Negen uur in de ochtend. Vanuit haar bed probeert Freya te zien wat er in de kist gebeurt, maar dat lukt niet. Ze staat op en neemt een kijkje, stelt diepe rust vast. De kerkklok of de mattenklopper van Agaath, die twee slapen overal doorheen.

Kon zij dat ook maar. De gebroken nachten vallen haar zwaar. Deze keer stond ze om vier uur op voor de tweeling, om zes uur voor André op wie beneden de jeep stond te wachten en om acht

uur weer voor de tweeling. Hoe Agaath het voor elkaar krijgt om van 's morgens vroeg tot 's avonds laat opgewekt de kleden te kloppen, lakens en luiers te wassen en te strijken, koffie en thee in te schenken, eten te koken en de wc te schrobben, ze weet het niet. Ze doet het haar niet na. Dat kan ze niet en ze wil het niet.

Monica en Martin de borst geven, verschonen en luisteren naar hun geluidjes, dat is alles wat ze hoeft te doen. Voor nu. Hoe haar leven straks zal zijn, geen idee, maar ze verveelt zich nu al een beetje. Ze zijn heel lief en behulpzaam, haar schoonvader en schoonzusters en natuurlijk tante Agaath, spil van de familie. André had ooit gezegd: 'Ze heet Agaath en noem haar maar zo, want dat doet iedereen. Wij ook, we zeggen niet tante en ook niet moeder.' Het had geklonken als een opdracht, een bevel, en ze had haar vragen ingeslikt.

Ze wonen hier nu met z'n achten in plaats van met z'n zes-
sen, al kun je André niet helemaal meerekenen. Hij komt af en toe logeren, als Hare Majesteit het hem toestaat. Wat moet ze gaan doen als de baby's groter zijn? Elke dag linksaf naar de Hoogstraat voor boodschappen of rechtsaf naar het arboretum om te wandelen en naar de bomen en de rododendrons te kijken? En voor de rest schoonmaken en kleren verstellen?

In Wageningen is bijna nooit iets te doen. Die ene keer dat er wel iets gebeurde, waren Martin en Monica zes dagen oud. En ook al hadden ze nog op zich laten wachten, met haar dikke buik had ze de straat niet op gekund, te vermoeiend, te veel mensen. Agaath wilde op 5 mei thuisblijven, bij haar, maar ze had de geste weggewuifd. 'Ga toch met je man op stap, ik red me wel,' had ze stoer gezegd. Inwendig was ze chagrijnig geweest, en boos op André omdat hij nog steeds niet thuis was gekomen, zijn werk belangrijker had gevonden. 'Kind, je zit hier in elk geval eerste rang, in een koninklijke loge,' had Agaath gezegd. Het is maar wat je koninklijk noemt: achter een raam op eenhoog met twee zuigelingen in je armen die óf honger hebben, óf krampjes, óf een